

Демографски предизвикателства – как да подготвим качествен човешки капитал при спазване правата на човека и основните свободи?

ас. д-р Едуард Маринов,

Институт за икономически изследвания при БАН

Анализът на демографската ситуация, направен в Стратегията за демографско развитие на населението в България, категорично показва, че значимо увеличение на населението не може да бъде разглеждано като обоснована прогноза до 2030 г.¹ Предвид очакваното продължаващо намаляване и застаряване на населението реалистични стратегически цели на демографската политика до 2030 г. са това намаляване да бъде забавено чрез целево въздействие върху процесите на естествено движение, като заедно с това да бъде постигнат оптимален баланс на населението чрез мерки, свързани с възрастовата, образователната, половата и здравната структура на населението. Направени скоро симулации показват, че дори и при оптимистични допускания демографските промени в България ще окажат дълготраен натиск върху бюджета и ще са пречка пред икономическия растеж.²

Тъй като намаляването и застаряването на населението могат да бъдат разглеждани като необратими процеси, демографските предизвикателства могат да бъдат адресирани не толкова чрез фокусиране върху механичните промени в основните демографски показатели, а чрез разработването и прилагането на интегрирана политика, целяща мобилизирането и пълноценното използване на наличните човешки ресурси и инвестирането в подобряване на качеството на човешкия капитал.

Демографските промени и най-вече застаряването на населението налагат повишаване на заетостта и производителността за осигуряване на бъдещата устойчивост на социално-икономическата система. Основният фокус на настоящото становище е да обоснове разработването и прилагането на стратегия за повишаване на качеството на висшето образование с цел насърчаване на иновациите, осигуряване на по-добри работни места за младите хора и повишаване на производителността, като по този начин допринася за социална и икономическа стабилност и устойчив растеж.

¹ Виж Актуализирана национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012 – 2030 г.).

² Виж Colleo, A.L. and A. Daraio. 2014. Ambivalent Neighbours. Demographic Change and Growth Strategies in South-East Europe. MMWD.

Становището предлага приоритети и мерки в областта на висшето образование, които трябва да отговорят на изискванията на реалната икономика в България и да се основават на структурирано взаимодействие между всички заинтересовани – държавната и местната администрация, образователните институции и представители на бизнеса и т.н.

Основните приоритетни области са изведени така че да спомагат за стимулиране на иновациите и устойчивото развитие на страната:

1. **Приобщаващо образование** - подобряване на качеството и привлекателността на висшето образование от гледна точка на възможностите за намиране на работа и включването на всички граждани. Възможни действия:
 - i. *Учебни програми.* Съвместно разработване на учебни програми, съобразени с конкретните нужди на пазара на труда за повишаване на възможностите за намиране на работа, което от своя страна би увеличило привлекателността на образователната система.
 - ii. *Предприемачески умения.* Развиване на предприемачески умения, които подпомагат приобщаването и стимулират самостоятелната заетост.
 - iii. *Индивидуални съветници.* Подобряване на научното ръководство по отношение на избора на учебна програма и произтичащите възможности за намиране на работа, така че да отговаря на индивидуалните нужди и способности.
 - iv. *Модерни методи.* Повишаване на атрактивността и качеството на образованието с използването на модерни методи и техники на обучение, за да се създадат практики, улесняващи преминаването на пазара на труда.
 - v. *Групи в неравностойно положение.* Ориентиране на образователната система за приобщаване на групи в неравностойно положение (напр. мигранти, малцинствени групи и др.) чрез създаване на мрежа от образователни институции, насочени към специфичните им образователни нужди, развиване на универсални умения (напр. активно гражданство), индивидуализирано научно ръководство, предоставяне на техническа помощ и др.
2. **Свързано образование** – засилване на връзките на висшето образование с пазара на труда и бизнеса за постигане на устойчиво развитие. Възможни действия:
 - i. *Общи връзки.* Създаване на платформа за обмяна на опит по отношение на търсенето на специалисти и възможностите за образование между

всички заинтересовани страни – образователни институции, държавна и местна администрация, представители на бизнеса и др.

- ii. *Управление*. Подобряване на местното и централното управление на образователната система и институции с цел по-доброто познаване на нуждите на местния пазар на труда.
- iii. *Публично-частно партньорство*. Стимулиране на ПЧП чрез сътрудничество и директно включване на различни заинтересовани страни в управлението и организацията на образованието.
- iv. *Капацитет на образователната система*. Укрепване на капацитета на образователната система съобразно нуждите на бизнеса и пазара на труда чрез включване на специалисти от практиката в образованието.
- v. *Международна мобилност*. Стимулиране на международната мобилност на студенти, специалисти, преподаватели и научни работници с цел сравняване на опита и създаване на връзки между съществуващи или нововъзникващи стойностни вериги.

3. **Иновативна работна сила** – подобряване на условията за създаването на ключови умения, допринасящи за създаването на иновации. Възможни действия:

- i. *Капацитет*. Укрепване и повишаване на административния и техническия капацитет на организации, работещи в областта на образованието, науката и иновациите, така че да станат ефективен „мост“ между квалифицираните работници и предприятията, както и между самите предприятия.
- ii. *Партньорство*. Създаване и подпомагане на партньорства за развитие на иновационни умения, както и на междусекторни и интердисциплинарни партньорства за развитие на човешкия капитал.
- iii. *Учене на работното място*. Развитие на неформалното образование и придобиване на умения чрез стимулиране на ученето на работното място.
- iv. *Сътрудничество между поколенията*. Създаване на отворени училища, включващи студенти и хора от практиката за стимулиране на развиването на универсални умения чрез използването на иновативни учебни методологии.
- v. *Сертифициране*. Максимизиране на възможността за използване на индивидуалните умения и знания за създаване на иновации чрез сертифициране на знанията и уменията (дори и получени неформално), което би допринесло за вътрешносекторната и междусекторната мобилност на работниците.